

Den "naturlige" død

af Kåre Egholm Pedersen

Jyllands-Posten bragte for nogen tid siden en artikelserie, som undersøgte de etiske dilemmaer, der opstår, når døden fortrænges. I en af artiklerne blev det ligefrem anbefalet (JP. 7/12 2015), at døden kommer på børnenes skoleskema. Det skal ske for at bryde det tabu, som døden efterhånden udgør i det danske samfund. En forsker i vestlig dødkultur, Louise Holm Thomsen, udtaler i artiklen: "Hvis det nogensinde skal lykkes at få opløst tabuet omkring døden, så skal man sætte ind i folkeskoler og allerede dér begynde at undervise børn i at tale om døden som en naturlig del af livet".

I princippet er det ikke noget dårligt forslag. Jeg har ligesom alle andre præster undervist konfirmander i "døden" i mange år. Men det har aldrig været min forventning, at jeg kunne bryde noget tabu ved blot at fortælle, at døden er en "naturlig del af livet." Selv om man har lært alt om døden, gør det stadig ondt at miste. Hvor "naturligt" føles det f. eks. at miste et barn? Ikke særlig naturligt, hvis der dermed menes "godt".

I denne artikel er det mit ærinde at svare på, hvorfor vi ikke fjerner dødens karakter af tabu ved blot at tale objektivt om den. Efter en kort redegørelse for, hvad der kan menes med, at døden er en "naturlig" del af livet, følger nogle overvejelser over begrebet tabu. Til slut fremhæver jeg, hvad teologiens særlige bidrag kan bestå i, hvis vi virkelig ønsker at kunne tale frit om døden.

TRE TYPISKE FORSTÅELSER AF 'DEN NATURLIGE DØD'

For at kunne tale kvalificeret om døden og det tabu, som tilsyneladende ikke vil dø, er vi nødt til først og fremmest at afklare, hvad vi taler om, når vi taler om en "naturlig" død. Blandt sandsynligvis mange flere vil jeg her fremhæve tre typiske grundforståelser af udtrykket "naturlig død":

1. En død, som ikke skyldes en ulykke, selvmord eller særlige begivenheder.
2. En "normal" død, som følge af aldersbetinget fysisk svækkelse.
3. En "god" død.

Hvis formålet er at "opløse tabuet", virker den første definition alt for teknisk distancerende, selv om den selvfølgelig ikke er forkert. Den lægger hverken fra eller til med hensyn til vores evne til at tale åbent om døden. Den anden (2) sætter os bedre i stand til at tale, for når døden omtales som "normal", så bliver det også et vilkår, vi alle sammen deler. Den bliver et fælles anliggende. Strækker man (3) adjektivet "naturlig" til også at betyde "god", så kræver det efter min mening en del flere mellemregninger, end der er lagt op til i

den almindelige folkeskole. En død kan være nok så naturlig, men "god" er den ikke, hvis den ender på samme måde, som min vaskemaskine, når jeg trækker stikket ud af kontakten. Det er jo ikke kun den døde, der har retten til at kalde døden god. De efterladte har lige så meget ret til at fælde dom. Derfor regnes et selvmord sjældent for en god død på trods af, at den døde har villet det sådan. Det er med andre ord lettere sagt end gjort at gøre døden til en "naturlig del af livet". Det fjerner ikke tabuet blot at tale om døden som følelsesfænomen eller beskrive den medicinsk via undervisning i skolen.

DET MENINGSFULDE TABU

Spørgsmålet er også, om det overhovedet er muligt endsige ønskværdigt at opløse dødstabuet. Det har formentlig været der lige så længe, der har levet mennesker. Fra neandertalernes grave ved vi, at vi altid har gjort os billeder og forestillinger, som skulle forson os med det faktum, at vi fødes for at dø. Hvorfor skulle det være anderledes i dag, når nu vores grundvilkår ikke har ændret sig væsentligt bortset fra en lidt højere komfort og tilsvarende levealder? Lad os se nærmere på tabuet som mere alment fænomen.

Ordet tabu stammer oprindeligt fra Polynesien. Det har været anvendt som betegnelse for de offerritualer, som kun høvdingene måtte udføre. Fik man som undersåt eller fremmed indsigt i disse ritualer, var det forbundet med straf. I dag bruges ordet mest til at betegne det, vi ikke taler om. Af hensyn til eller af respekt for andre kan man undlade at berøre visse emner. Det kan være ubehagelige begivenheder, som man ikke vil rippe op i ved at nævne det højt. Hustruvold, incest, alkoholisme kan være sådanne emner, som vi omgiver med "tabu". I den forstand kan et tabu give god mening. For ikke at få mere fra samme skuffe eller øge mængden af lidelse, pakker vi de livsfjendtlige fænomener væk og lægger låg på. Afskyen eller angsten for deres følgevirkninger eller udbredelse ligger til grund for tavsheden omkring dem.

Alligevel kan det være i vores interesse at tale om dem på trods. Det hjælper jo ikke den voldsramte, den misbrugte eller den afhængige, at der nedlægges forbud mod talen om årsagen til deres lidelse. Derfor bliver måden dette italesættes på helt afgørende. På samme vis med døden. En afmystificering af døden består ikke i, at vi nu selv frit og legitimt kan bestemme, hvornår den skal finde sted, eller hvem den skal ramme. En "aftabuisering" må aldrig bestå i at mennesket gør sig til herre over liv og død. En opløsning af døden som tabu bør derfor sigte mod, at gøre os og vore børn mere robuste og modstandsdygtige, når døden griber ind i vores relationer. Vi skal lære at leve med den. I den forstand, og kun i den forstand, giver det mening at lære børn om døden. Så hvad er det særligt teologiske bidrag i denne kontekst?

DET TEOLOGISKE BIDRAG

Enhver religion har en teori om, hvordan vi skal forholde os til døden. Det er dens sociologiske eksistensberettigelse. Religionen binder det sammen, som ellers ville true med

at tilintetgøre os; det nødvendige med det tilfældige, det gode med det onde, himmel med jord. Med det religiøse sprog tilføjes den forklaringskraft, som gradvist blev forvist fra den sekulære verdensanskuelse. Derfor er dens nytteværdi ved et dødsleje lige så indlysende, som medicinen er det ved et sygeleje. Dette gælder, når den døende og de efterladte taler samme religiøse sprog. Selv om der gøres mange forsøg på at undertrykke det, er det stadig i vores kulturkreds kristendommens store fortælling, vi henter mening og livsmod fra, når vi konfronteres med døden. Måske ikke som tidligere gennem personlig andagt, bibellæsning og bøn, men mere gennem de rygter om Gud, som sammen med den brogede folkereligiøsitet skaber et rum, hvor tabuet momentant sættes ud af kraft.

Kristendommens vigtigste bidrag er, at vi inden for dens forklaringsramme kan identificere døden som en slagen fjende. Den medfødte, emotionelle modvilje tages alvorligt ved at døden aldrig var en del af Guds skaberværk. Oprindeligt var døden der ikke. Den kom ind senere. Historien om syndefaldet fortælles stadig, fordi den bekræfter os i vores fjendskab med døden. Men den står ikke alene. Kristendommens storhed består i, at den gamle Adams synd blev sonet ved den nye Adams offer. Ved at Gud selv blev menneske, døde og opstod for os, blev døden opslugt til sejr for os.

Den egentlige grund til vores tavshed, når talen falder på døden, skyldes vel, at vi har glemt det sprog, de gamle anvendte for at kunne tale om døden. Vi har glemt den fortælling, som gjorde Paulus i stand til at skrive til menigheden i Korinth: "Død, hvor er din sejr? Død, hvor er din brod?" Det er sådan set derfor, det er vigtigt, at forældre tager deres børn med i kirken. De har brug for en modfortælling som alternativ til en (på dette afgørende felt) magtesløs sekularisme. Tabuet om døden kan ikke brydes gennem oplysning, med mindre lyset kommer fra Gud.

I denne korte artikel har jeg forsøgt at vise, at man ikke eliminerer smerte og potentielt traumatiserende følgevirkninger ved at omtale døden som "en del af livet". Fordi noget er naturligt eller normalt, er det ikke sikkert, at det er godt. Derfor bør en evt. forebyggende oplysning om døden ikke kun forholde sig til, hvad der sker rent fysiologisk, eller hvordan man kan komme i gang med "sorgarbejdet". Det bedste værn mod den magtesløshed døden påfører os, er det gamle, kristne evangelium om syndernes forladelse og det evige liv. Det er værd at gøre gældende, hvis døden en skønne dag skulle havne på vores børns skoleskema.